

Tvang og makt. Kan vi unngå det?

Leif Hugo Stubrud
Psykologspesialist
Sykehuset Østfold

Kvalitetssikringsprosjekt 2014-2017

- Framskaffe mer og sikrere kunnskap om personene og intervensjonsmetoder (miljøvariabler) for å kunne redusere behovet for tvang
  - Kartlegging av vanlig praksis
    - personene
    - effekt av tilrettelegging/intervensjon
    - bygger på retrospektive data
    - ikke utprøving av nye behandlingsvariabler
- Bakgrunn: 18 år med lovregulering av tvang overfor personer med utviklingshemning, begrenset kunnskap
- Godkjent som kvalitetssikringsprosjekt ved Sykehuset Østfold, meldt Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste
- Prosjektet er tredelt

Del I Personene

- Hensikt: skaffe mer og sikrere kunnskap om
  - Type tvangsbruk
  - Atferdsvansker, type og omfang
  - Psykiske lidelser, type og forekomst
  - Funksjonsnivå
- Kartlegging: 41 + 39 personer med utviklingshemming som har vært utsatt for tvang etter KHOL, kap 9 i 2006 og 2014
- Metode: Foreliggende data fra tester, sjekklister og observasjoner

TYPE TVANG:

- 1) *fysiske begrensninger (holding, stopping) (mest dyp og alvorlig grad),*
- 2) *reguleringer (alarmer, omfattende avtaler, rigide dagsplaner) (mest moderat og lett grad)*

FUNKSJONSnivå:

Gruppen alvorlig grad er størst og utsettes for flest tvangsvedtak og mest omfattende tiltak

ATFERDSVANSKER:

- 1) *Omsorgsmotstand (ca 64 %)*
- 2) *Skade andre (ca 41 %),*
- 3) *Selvskading (ca 13 %),*
- 4) *Materielle ødeleggelser (ca 8 %)*

PSYKISKE LIDELSER:

68 % - i hovedsak i form av angst (40 % og depresjon (28 %)

Utfordringer

- Utfordrer rettssikkerheten for personer som trenger beskyttelse
- Utfordrer behovet for utvikling av effektive behandlingsmetoder
- Utfordrer behovet for modeller for tjenesteyting

Del 2 Modell for tjenesteyting

- Modell utviklet ved Sykehuset Østfold, voksenhabilitering
- Skal være en guide for å kartlegge de faktorene i miljøet som kan føre til mindre bruk av tvang.
- Bygger på transaksjonell utviklingspsykologi og sosialøkologisk tilnærming
- Subjekt-subjekt-dimensjonen (motvirke tingliggjøring)
- Målsettinger omfatter to dimensjoner:
  - Livskvalitet
  - Deltakelse i nærmiljøet

Økologisk modell

- Bestående av 6 faktorer
- Teoretisk begrunnelse for faktorene
  - Stabile sosiale relasjoner
  - Tilpasset tjenestetilbud
  - Tilpasset kommunikasjon
  - Hjelp til regulering av emosjoner og atferd
  - Sosial validitet
  - Refleksjon

De økologiske faktorene	Konsekvenser av lite tilpassede faktorer
Stabilitet og antall hjelpere	Hyppige skifter av hjelpere og et stort antall hjelpere
Individuell tilrettelegging	Betydelig innslag av kollektive rutiner og lite tilpassede og strukturerte aktiviteter
Tilpasset kommunikasjon	Kommunikasjonen er ikke tilpasset brukerens forståelse og bruk av begreper
Hjelp til regulering av emosjoner og atferd	Lite oppmerksomhet mot hvordan hjelperens egen atferd kan bidra til reguleringsvansker
Sosial validitet	Liten oppmerksomhet mot at atferdsregulerende metoder må være tilpasset samfunnets og personens normer
Handlingsrefleksjon	Liten oppmerksomhet mot at gjennomgang og refleksjon av anvendte tvangstiltak kan øke bevisstheten for å finne andre løsninger

DE ØKOLOGISKE FAKTORENE	ØNSKET RETNING PÅ ENDRINGER
Stabilitet og lite antall av hjelpere	Liten og tilpasset gruppe av hjelpere som muliggjør emosjonell støtte og tilknytning, og ensartet praksis
Individuell tilrettelegging	Godt tilpasset individuelle ønsker/behov om tjenester og aktiviteter
Tilpasset kommunikasjon	Kommunikasjonen er tilpasset brukerens språknivå, både forståelse og bruk av begreper
Hjelp til regulering av emosjoner og atferd	Godt tilpasset hjelp til å regulere emosjoner, og vekt på lav affektiv tilnærming, lav fysiologisk aktivering
Sosial validitet	Høy grad av oppmerksomhet mot at metoder må være avstemt mot samfunnets og personens normer
Handlingsrefleksjon	Høy grad av oppmerksomhet mot gjennomgang og refleksjon over praksis

Del III Anvendelse av modellen

- Kasuistikk med 1 person
- Behandlingsforløp som ordinært klinisk arbeid
- Større nøyaktighet i registrering og nedtegnelser av intervensjonsvariablene enn vanlig klinisk arbeid
- Behandlingen/intervensjonene er basert på økologisk modell, viser praktisk-klinisk anvendelse
- Utviklingsbasert og sosialøkologisk tilnærming for å tilrettelegge og redusere behovet for tvang
- Resultat: nedgang i atferdsvansker og redusert behov for tvang, og økning i livskvalitet

Utredning av person og miljø

brukerens fysiske og psykiske vansker, inkludert atferd som utfordrer, og livskvalitet
miljøets utfordringer, generelt og fare for negative transaksjonskjeder
omfanget og type av tvang og makt
resultater fra utredning

Aksjon → Skriftlig (rapport) og muntlig formidling

Kunnskap om forholdet mellom miljø og emosjonell regulering

forholdet mellom miljø og emosjonell regulering og atferd (transaksjoner)
økologiske faktorer – F1 og F2 (se Appendiks A)
lovregler (KHOL, kapittel 9)

Aksjon → Undervisning for miljøterapeuter

Endring av samspeilet

økologiske faktorer – F3 og F4 (se Appendiks A)
endre transaksjonskjeder, suksessiv endring av faktorer
konkret tilnærming via videoopptak og rollespill/øvelse

Aksjon → Veiledning av miljøterapeuter, faglig ansvarlig i kommunale tjenester

Opprettholdelse av positive endringer

opprettelse av endrede og endrende transaksjoner – F5 og F6 (se Appendiks A)
løsningsorientering

Aksjon → Refleksjon

Måloppnåelse

endringer hos brukeren – kontinuerlig dataopptak av subjektiv livskvalitet og utfordrende atferd
endring i miljøet – kontinuerlig dataopptak av bruk av tiltak med tvang og dirigerende tiltak

Aksjon → Evaluering

John, 38 år

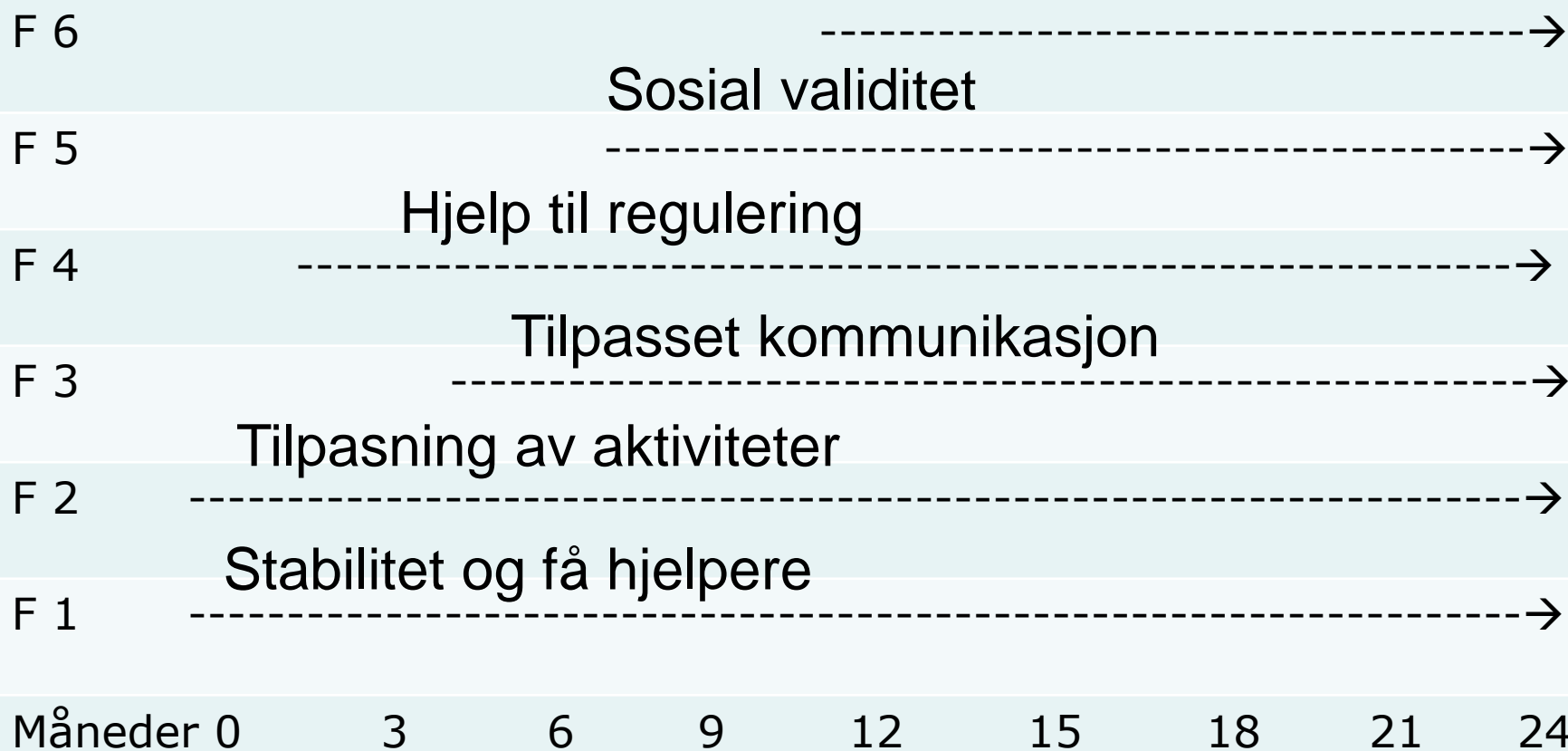
- ✓ Autisme og utviklingshemning i alvorlig grad
- ✓ Utfordrende atferd
  - ✓ Selvskading: slag mot hodet, harde spark i gulvet
  - ✓ Skade andre: lugger, slår, skaller, kaster gjenstander
  - ✓ Ødeleggelse av inventar: møbler
- ✓ Tvangshandlinger: skjøter i gulvet, snurring
- ✓ Angst: munntørrhet, svette, spenninger, rastløshet, konsentrasjonsvansker

Bakgrunnsopplysninger

- Kommunal samlokalisert bolig
- Flyttet inn fra foreldrehjemmet for 18 år siden
- Har alltid hatt tendens til å skade seg selv, skade andre og å ødelegge gjenstander, men bare i liten grad
- Etter sykehusinnleggelse som varte i flere måneder, for 5 år siden, gikk vanskene rett i været.
- Negativ utvikling: atferdsvansker - tvang, mer atferdsvansker - mer tvang...

Faktorer

Handlingsrefleksjon

Målinger

- Livskvalitet
  - Skala fra 1 til 7
  - Skåret to ganger daglig
- Antall tiltak med tvang
- Antall dirigerende tiltak

Gjennomføring

- 12 miljøterapeuter
- Psykolog fra habiliteringstjenesten
- Varighet 24 måneder, men fortsetter ennå

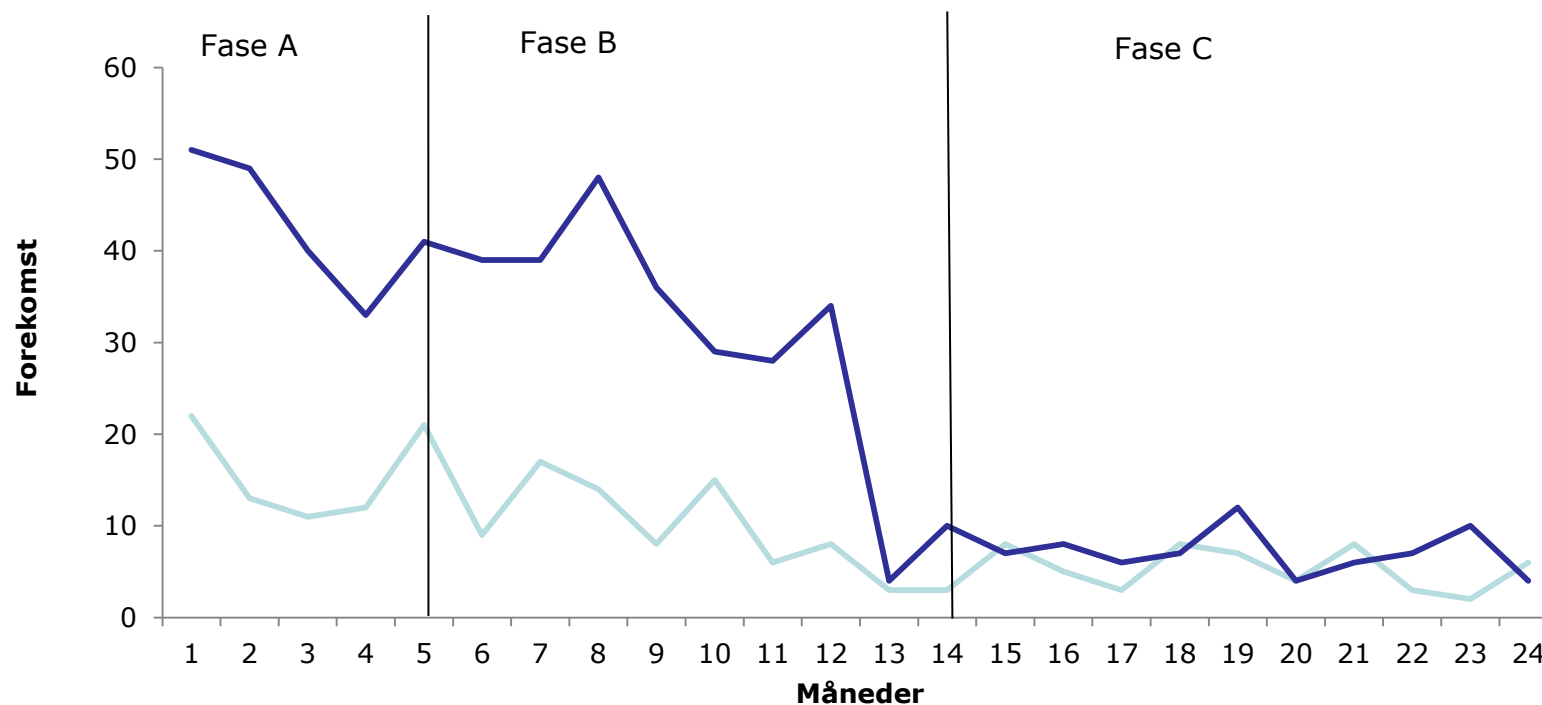
Antall registrerte tvangstiltak (lys) og dirigerende tiltak uten tvang (mørk) over 24 måneder.

Subjektivt velvære (livskvalitet):

2-3

4

4-6

Kan vi unngå tvang?

- Sannsynligvis ikke helt
  - Omsorgsmotstand, selvskading

- Kan reduseres (betydelig) gjennom
  - Omfattende tilrettelegging
  - Hjelp til emosjonsregulering
  - God organisering og oppfølging av personer som gir tjenester (lederoppgave)

Referanser

- Stubrud, L.H. (2015). Bruk av tvang overfor personer med utviklingshemning. *Tidsskift for Norsk Psykologforening*, 50, 878-885
- Stubrud, L.H. (2016). Regulering av emosjoner og atferd hos personer med utviklingshemning. *Tidsskift for Norsk Psykologforening*, 51, 800-807.
- Stubrud, L.H., Bredesen, L., Larsen, V.R., Svennevik, C. & Wehler, S. (2017). Økt livskvalitet gjennom økologisk tilpasning. *Tidsskift for Norsk Psykologforening*, 52, 812-820

Takk for oppmerksomheten!

E-post: leif.hugo.stubrud@so-hf.no

